

การพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร*

สุมาลี สันติพลวุฒิ**

1. ความนำ

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของความเจริญในด้านต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในกรุงเทพมหานครมีค่าสูงสุดในประเทศไทย และมีค่าสูงขึ้นโดยตลอด กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2525 มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 46,760 บาท, เพิ่มเป็นเท่ากับ 186,167 บาท ในปี พ.ศ. 2538 สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประเทศที่เท่ากับ 18,411 บาท และ 61,335 บาท ในช่วงเวลาเดียวกัน จึงเห็นได้ว่าอัตราการพัฒนาทางเศรษฐกิจเฉพาะในเมืองของฯ ามีความสามารถในการได้มาซึ่งปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอ (sustenance) ต่อการยังชีพแล้ว ก็จากล่าฯ ได้ว่าประชากรในกรุงเทพมหานครมีความสามารถในการได้มาซึ่งปัจจัยพื้นฐานมากกว่าทุกจังหวัดในประเทศไทย

อย่างไรก็ตามจากการประสบการณ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือการขยายตัวทางด้านวัตถุเป็นสำคัญ แต่ละเลยการพัฒนาด้านสังคม วัฒนธรรมและจิตใจซึ่งมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม เป็นความล้มเหลวอย่างหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาทางเศรษฐกิจควรคำนึงถึงการทำให้คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของมนุษย์ดีขึ้นด้วย นั่นคือ นอกจากเนื้อหาการปัจจัยเพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ของมนุษย์แล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ยังอาจหมายรวมถึงการทำให้บุคคลในสังคมรู้สึกว่ามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Self-esteem) และการให้ทำบุคคลในสังคมมีอิสระเสรีภาพในการเลือกทำสิ่งที่มีความเต็มใจจะทำโดยปราศจากความจำยอมหรือการถูกบังคับ (Freedom from Servitude) อีกด้วย (Goulet, 1971; Todaro, 1989)

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในประเด็นของการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ดังกล่าวเน้น สำหรับประเทศไทยโดยรวม ยังไม่มีการกำหนดค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ในขณะที่มีข้อบ่งชี้หลักภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานครซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจอาจมีได้ช่วยให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น เช่น สถานการณ์ของความเป็นอยู่ที่ต้องมีความแออัดมากขึ้น เนื่องมาจากการย้ายถิ่นเข้ามายังกรุงเทพมหานครทำให้ความหนาแน่นของประชากรในกรุงเทพมหานครสูงที่สุดและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลเสียต้านเสี่ยงเวดล้อม เช่น ชุมชนแออัด การจราจรคับคั่ง อากาศเสีย ฯลฯ ที่ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนี้ยังมีตัวเลขที่ก่อให้เกิดความกังวลใจเกี่ยวกับสถานภาพของสถาบันครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ประกอบหนึ่งก็คือ มีอัตราการจดทะเบียนหย่าร้างสูงส่งถึงการสิ้นสภาพครอบครัวสูงที่สุดในประเทศไทย (กองการศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา, 2532; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คุณภาพชีวิตของมนุษย์อาจมีได้มีการพัฒนาตามการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเรายังไม่มีการกำหนดมาตรการ (measures) ในการวัดเพื่อประเมินค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยเด่นชัด จึงได้ศึกษาวิจัยลักษณะคุณภาพชีวิต การกำหนดค่าตัวชี้คุณภาพชีวิต ตลอดจนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต เพื่อประโยชน์ต่อการกำหนดแนวโน้มนโยบายและมาตรฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยมีดังนี้ คือ

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อกำหนดค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านกายภาพ (The Physical Quality of Life Index [PQLI]) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

3. ระเบียบวิธีและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

3.1 การศึกษาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา เพื่อทราบถึงลักษณะคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2 การศึกษาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ

3.2.1 การกำหนดค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านกายภาพ (POLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดให้ POLI เป็นผลรวมของคะแนนที่บ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านต่าง ๆ ตามที่เสนอแนะใน Adelman and Cynthia (1967), UNRISD (1970) และ United Nations, 1993) ซึ่งเขียนอยู่ในรูปฟังก์ชันได้ ดังนี้

$$POLI = f [\sum (ED, PH, EM, SLP, FI)]$$

เมื่อ ED = คะแนนบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นตัวแปรทางด้านการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปร คือ จำนวนเด็กเรียนในระดับประถมศึกษาต่อประชากรในช่วงอายุ 5-14 ปี จำนวนครูในระดับประถมศึกษาต่อประชากรในช่วงอายุ 5-14 ปี และอัตราการเรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

PH = คะแนนบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นตัวแปรทางด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วยตัวแปร คือ จำนวนประชากรต่อจำนวนเตียงผู้ป่วยทั่วไป จำนวนประชากรต่อจำนวนแพทย์ อัตราการตายของหารก่อนวัยต่ำกว่า 1 ปี

EM = คะแนนบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นตัวแปรทางด้านการมีงานทำ ประกอบด้วยตัวแปร คือ อัตราการว่างงาน อัตราส่วนการมีงานทำนอกภาคการเกษตร อัตราส่วนกำลังแรงงานสตรีในภาคการเกษตร และอัตราการมีงานทำของแรงงานเด็ก

SLP = คะแนนบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นตัวแปรทางด้านความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วยตัวแปร คือ จำนวนคดีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกิดขึ้น จำนวนคดีอุบัติกรรมร้ายที่เกิดขึ้น และจำนวนผู้ติดยาเสพติด

$FI =$ คะแนนบ่งชี้ระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นตัวแปรทางด้านสถาบันครอบครัวประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัว คือ จำนวนคนเฉลี่ยต่อบ้าน อัตราการจดทะเบียนสมรส และอัตราการจดทะเบียนหย่า

เนื่องจากตัวแปรที่บ่งชี้คุณภาพชีวิตในแต่ละด้านมีหน่วยวัดที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการกำหนดคะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิตซึ่งจะนำไปรวมกันเป็นค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านกายภาพ (The Physical Quality of Life Index [POLI]) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร จึงได้ประยุกต์ใช้การกำหนดคะแนนตามการศึกษาของ Morris (1979) ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1) กำหนดให้ตัวแปรแต่ละตัวที่มีค่าสูงสุดในช่วงเวลาที่ศึกษาได้รับคะแนน 100 คะแนน ส่วนตัวแปรที่มีค่าต่ำสุดให้ได้รับคะแนน 0 คะแนน ตัวแปรที่มีค่าอยู่ระหว่างค่าสูงสุดและต่ำสุดก็จะได้รับคะแนนเป็นสัดส่วนกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะของความล้มเหลวของตัวแปรนั้น ๆ ที่คาดว่าจะมีต่อคุณภาพชีวิต ดังเช่น ในกรณีตัวชี้คุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษา สำหรับตัวแปรการเรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้น คาดว่าจะมีผลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2535 อัตราการเรียนต่อสูงสุดเท่ากับร้อยละ 85.59 จะได้รับคะแนนเต็ม 100 คะแนน แต่ในปี พ.ศ. 2521 อัตราการเรียนต่อต่ำสุดเท่ากับร้อยละ 63.60 จะได้รับคะแนน 0 คะแนน สำหรับปี พ.ศ. 2530 มีอัตราการเรียนต่อเท่ากับร้อยละ 79.56 ดังนั้น จะได้รับคะแนน 72.58 คะแนน เป็นต้น

2) นำคะแนนที่ให้กับตัวแปรแต่ละตัวในแต่ละด้านมารวมกันแล้วหาค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ให้กับตัวแปรทุกตัว เพื่อเป็นคะแนนที่ให้กับตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตในแต่ละด้านซึ่งจะนำไปรวมกับคะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิตในต้านต่าง ๆ เป็นค่าของ POLI ในแต่ละปี วิธีการดังกล่าวนี้เท่ากับเป็นการให้น้ำหนักความสำคัญแก่ตัวแปรแต่ละตัวและคุณภาพชีวิตแต่ละด้านอย่างเท่าเทียมกัน

ภายนอกการศึกษาในข้อนี้มีสมมติฐานว่า POLI ความมีค่าเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2535

3.2.2 การศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครโดยการวิเคราะห์สมการถดถอยอย่างง่าย (Simple Regression Analysis) ระหว่างตัวบ่งชี้การพัฒนาเศรษฐกิจ คือ รายได้เฉลี่ยของประชาชนในกรุงเทพมหานครกับดัชนีคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านกายภาพ (POLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานครตามที่ได้กำหนดค่าขึ้นมา ภายนอกการศึกษาในข้อนี้มีสมมติฐานว่า หากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ง่ายให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตพร้อมไปตามกันด้วยแล้วค่าสัมประสิทธิ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองจะมีค่าเป็นบวก

ส่วนรับข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเก็บรวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของประชาชนได้จากการตรวจสาธารณสุข ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาได้จากการตรวจคุณภาพการสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเครื่องซึ่งภาวะสังคมได้จากการของศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ระดับรายได้ การจ้างงาน ฯลฯ ได้จากการสำนักงานสถิติแห่งชาติและ สศช. และข้อมูลด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้จากการของสถิติ กรมตำรวจ เป็นต้น

4. ลักษณะและผลการกำหนดค่าดัชนีคุณภาพชีวิตทางด้านกิจกรรมในกรุงเทพมหานคร

การศึกษาลักษณะของตัวแปรที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตและจากหลักเกณฑ์การกำหนดค่าแบบนั้น คือคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดเป็นค่าดัชนีคุณภาพชีวิตทางด้านกิจกรรมของประชาชนในกรุงเทพมหานครในช่วงปี พ.ศ. 2521-2535 ปรากฏผลโดยสรุปดังนี้ (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1)

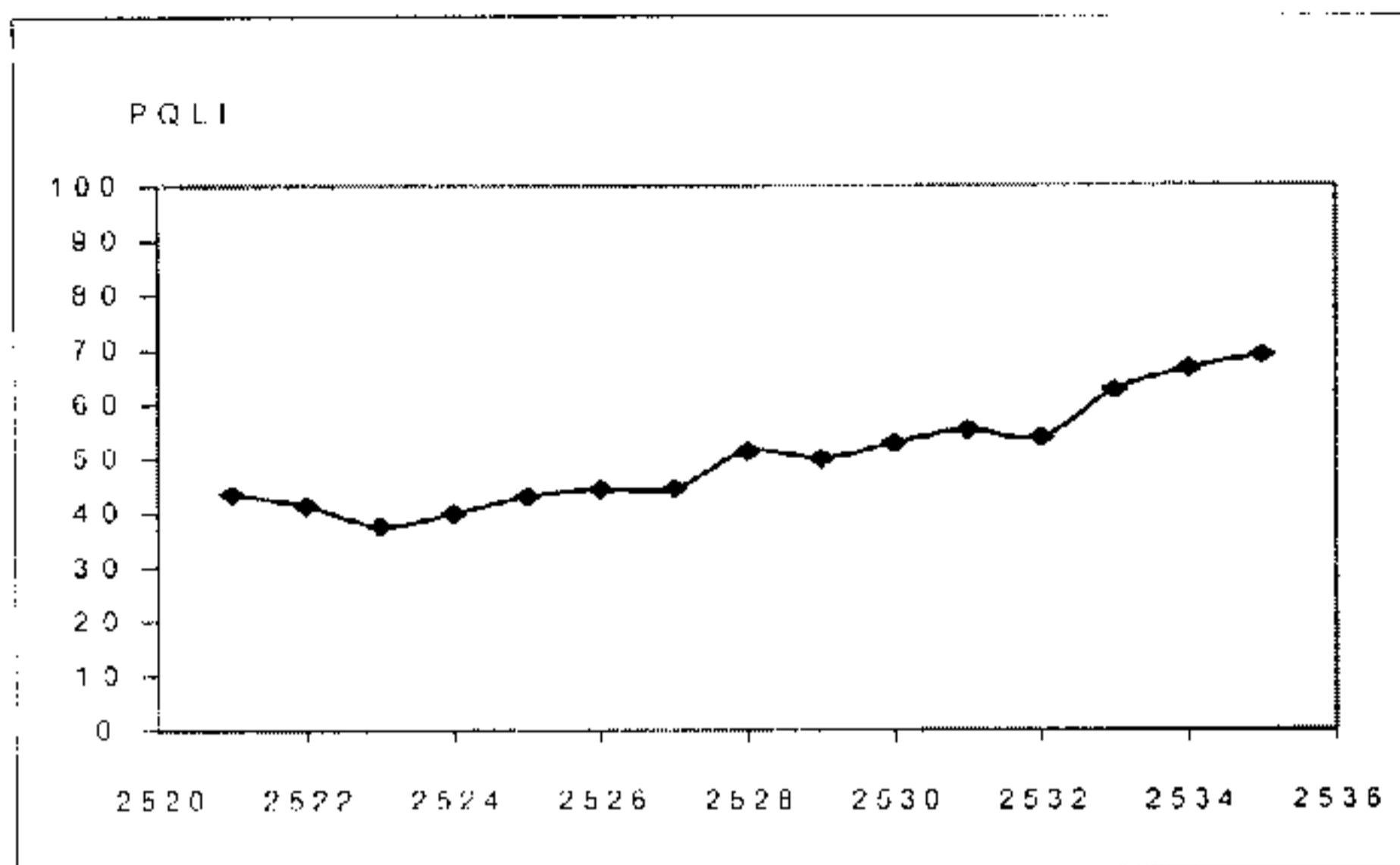
1) ค่าคะแนนที่คุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษาเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ลดลงและอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเท่ากับ 48.35 แสดงว่าคุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับจำนวนครัวเรือนด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตต่อประชากรในช่วงอายุ 5-14 ปี ซึ่งมีสัดส่วนลดลง หากคุณภาพของครัวเรือนทุกคนเท่าเทียมกัน ก็จะส่อแสดงว่าสัมฤทธิ์ผลในการศึกษาในระดับประถมศึกษายากน้อยลง เนื่องจากครัวเรือนคนจะต้องรับผิดชอบดูแลนักเรียนจำนวนมากขึ้น

2) ค่าคะแนนที่คุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด แสดงว่าคุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนดีขึ้นเป็นลำดับ สิ่งที่น่าเป็นห่วงน่าจะเป็นเรื่องการมีจำนวนเตียงเฉลี่ยต่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นไม่มากนัก นั่นหมายความว่าการที่ประชาชนผู้เข้ารับป่วยจะมีโอกาสไม่ได้ถูกรับเป็นคนไข้ใน (in-patient) ทั้ง ๆ ที่ควรจะได้รับการรักษาดูแลอยู่ภายในโรงพยาบาลอาจมีโอกาสเกิดขึ้นได้อยู่

3) ค่าคะแนนที่คุณภาพชีวิตทางด้านการมีงานทำของประชาชนในกรุงเทพมหานครมีค่าเพิ่มขึ้นโดยตลอดและเป็นการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วท่าให้ค่าคะแนนเฉลี่ยมีค่าสูงถึง 63.10 ซึ่งสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตทางด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ได้ การคำนวณดังกล่าวนี้อยู่ภายใต้การสมมติให้อัตราการมีงานทำของแรงงานเด็กมีความสัมพันธ์ในทางบวกต่อคุณภาพชีวิต เนื่องจากมีแนวคิดว่าเด็กที่เข้าสู่กำลังแรงงาน

ตารางที่ 1 คะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิตทางด้านต่าง ๆ และดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ (PQLI)
ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2521-2535

ปี พ.ศ.	คะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิต					
	การศึกษา	สุขภาพ อนามัย	การมีงานทำ	ความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สิน	สมรรถภาพ ครอบครัว	กายภาพ (PQLI)
2521	43.33	27.28	27.70	76.06	42.92	43.46
2522	61.11	30.21	33.99	42.20	39.15	41.33
2523	50.55	31.02	38.81	30.32	37.56	37.65
2524	58.32	28.14	22.16	49.93	41.27	39.96
2525	57.76	31.67	32.75	47.44	45.61	43.05
2526	55.54	21.27	55.62	43.89	45.68	44.40
2527	53.31	30.40	61.96	36.26	40.74	44.54
2528	42.75	48.72	73.06	45.47	46.90	51.38
2529	50.47	43.06	74.76	50.62	31.40	50.06
2530	47.53	54.33	68.87	45.84	47.78	52.87
2531	48.12	76.60	75.02	23.81	52.56	55.22
2532	44.38	63.45	90.71	23.13	47.50	53.83
2533	44.53	60.70	97.79	54.08	55.97	62.61
2534	32.58	89.46	95.50	61.73	53.06	66.47
2535	35.00	100.00	97.77	45.39	66.67	68.96
คะแนนต่ำสุด	32.58	21.27	22.16	23.13	31.40	37.65
คะแนนเฉลี่ย	48.36	49.09	63.10	45.08	46.32	50.39
คะแนนสูงสุด	61.11	100.00	97.79	76.06	66.67	68.96
S.D.	8.24	24.51	26.69	13.67	8.51	9.71

ภาพที่ 1 ตัวชี้คุณภาพชีวิตทางกายภาพ (POLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร
ปี พ.ศ. 2521-2535

คือเด็กที่ขาดโอกาสในการศึกษาซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากความขัดสนในเชิงเศรษฐกิจ การที่เด็กเหล่านี้ได้มีงานทำก็น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าสามารถเข้าสู่เหลือตนเองหรือแม้กระทั่งครอบครัวในเชิงเศรษฐกิจได้มากขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของเด็ก โดยที่เร่งงานเด็กเหล่านี้จะต้องมีประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่เหมาะสม แต่ถ้ามีแนวคิดว่าการที่เด็กเข้าสู่การทำงานทั้ง ๆ ที่ควรจะอยู่ในช่วงชีวิตที่ควรจะอยู่ในวัยศึกษา นอกจากจะมีได้ทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กในขณะนี้ ดีแล้ว ยังทำให้คุณภาพชีวิตในอนาคตของเด็กเหล่านี้ดียิ่งกว่าเด็กในวัยเดียวกันซึ่งเข้าสู่ระบบการศึกษาแทนการทำงาน ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ด้วยการมีงานทำในกรุงเทพมหานครลดลงบ้างเล็กน้อย เนื่องจากโดยรวมแล้วมีอัตราการว่างงานในกรุงเทพมหานครลดลงและโอกาสการมีงานทำก็ลดลงเช่นกัน แรงงานที่ไปแล้วแรงงานสูญเสียมากขึ้น

4) คุณภาพชีวิตทางด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแสดงว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครมีคุณภาพชีวิตทางด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดลง เนื่องจากมีการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและจำนวนคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ถ้าหันจำนวนผู้ติดยาเสพติดก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน

5) คุณภาพชีวิตทางด้านสถาบันครอบครัวค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลทางบวกมาจากการจำนวนคนเฉลี่ยต่อบ้านลดลง และมีผลทางลบมากจากอัตราการจดทะเบียนสมรสซึ่งอาจแสดงถึงการเริ่ม

สร้างสถาบันครอบครัวด้วยการผูกพันกันทางกฎหมายมีจำนวนลดลง ในขณะที่การลี้สันสภาพครอบครัวเมื่อพิจารณาจากอัตราการจดทะเบียนหย่ากลับเพิ่มขึ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าคุณภาพชีวิตทางด้านสถาบันครอบครัวของประชาชนในกรุงเทพมหานครเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจและให้ความสำคัญในการศึกษา เพื่อหาทางพัฒนาสถาบันครอบครัวในฐานะที่เป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญยิ่ง

เมื่อพิจารณาค่าตัวชี้คุณภาพชีวิตทางด้านกายภาพ (POLI) โดยรวมของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้จากการหาค่าเฉลี่ยของคะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิตทั้งห้าด้านดังกล่าวมาแล้ว แสดงว่าคุณภาพชีวิตทางด้านกายภาพมีแนวโน้มสูงขึ้น กล่าวคือ ตัวชี้คุณภาพชีวิตทางด้านกายภาพ (POLI) มีค่าเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 2.03 โดยในปีแรกที่ทำการศึกษา (ปี พ.ศ. 2521) POLI มีค่าเท่ากับ 43.46 และได้เพิ่มเป็น 68.96 ในปี พ.ศ. 2535

ทั้งนี้คุณภาพชีวิตทางด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและด้านสถาบันครอบครัวมีส่วนอย่างสำคัญมากและรองลงมาตามลำดับที่ทำให้ POLI มีระดับสูงขึ้น โดยพิจารณาจากสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่มีค่าเท่ากับ .93, .90 และ .81 ตามลำดับ ในขณะที่คุณภาพชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีความสัมพันธ์กับ POLI น้อยมาก และคุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางลบกับ POLI คือ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.11 และ -.83 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนบ่งชี้คุณภาพชีวิตทางด้านต่าง ๆ และตัวชี้คุณภาพชีวิตทางกายภาพ (POLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตัวชี้คุณภาพชีวิตทางด้าน	POLI
สุขภาพอนามัย	.93**
การมีงานทำ	.90**
สถาบันครอบครัว	.81**
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	.11
การศึกษา	-.83**

หมายเหตุ : ** p = .001

การวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นอาจชี้ให้เห็นว่าการดูแลเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในกรุงเทพมหานครมากยิ่งขึ้น จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครดีขึ้น นอกจากนี้ในด้านการศึกษานั้น อาจนำไปสู่การพิจารณาเพิ่มเติมว่า กรุงเทพมหานครควรกำหนดบทบาทในด้านการศึกษาประการใด เมื่อจากในเขตกรุงเทพมหานครมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนดำเนินการด้านการศึกษาอยู่อย่างก้าวหน้า การใช้งบประมาณของรัฐเพื่อการพัฒนาหรือการปรับปรุงคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ อาจจะมีความเหมาะสมมากกว่า

5. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

หากพิจารณาการขยายตัวหรือการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร (PERINC) และ ได้วิเคราะห์ว่าระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาเน้นมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตเมื่อวัดด้วยดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ (POLI) ประการใด ทั้งนี้ โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ว่าตลาดระยะเวลาที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายหลักทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศนโยบายประเทศไทยของประเทศไทย พ.ศ. 2513 แต่ก็เพิ่มมีการรวมเรื่องประชากรไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดับบบที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นครั้งแรก และการกำหนดเป้าหมายด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนก็ยังมีได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดับบบที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงได้มีการกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ผลการวิเคราะห์ทั้งสองในตารางที่ 3 ชี้ให้เห็นว่าหัวค่า POLI และรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชน (PERINC) ในกรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงตามเวลา โดยที่ระยะเวลาสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของ POLI ได้ร้อยละ 94 เมื่อเทียบกับการที่ระยะเวลาสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของ PERINC ได้ร้อยละ 93 จึงเห็นได้ว่าหัวค่า POLI และ PERINC มีการเปลี่ยนตามระยะเวลาด้วยกันทั้งคู่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ (b) ปรากฏว่า POLI จะเพิ่มขึ้นปีละ 2.03 ซึ่งคิดเป็นเพียงร้อยละ 4.03 ของค่าคะแนนเฉลี่ยของ POLI ในช่วงปี พ.ศ. 2521-2535 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อหัว (PERINC) เพิ่มขึ้นปีละ 6,355.66 บาทต่อคน หรือคิดเป็นร้อยละ 7.16 ของ PERINC ในช่วงปี พ.ศ. 2521-2535 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 88,825.33 บาทต่อคนต่อปี ดังนั้น ถึงแม้ว่าหัวค่า POLI และ PERINC จะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลา แต่ PERINC ก็มีอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยสูงกว่า POLI เกือบหนึ่งเท่าตัว

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยอย่างง่ายของค่าดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ (POLI) และรายได้เฉลี่ยต่อหัว (PERINC) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์ (b)	
	POLI	PERINC
ค่าคงที่	-5,083.28**	-15,978,275.92**
ระยะเวลา (t)	2.03**	6,355.66**
R ²	.94	.93

หมายเหตุ : ** p = .00

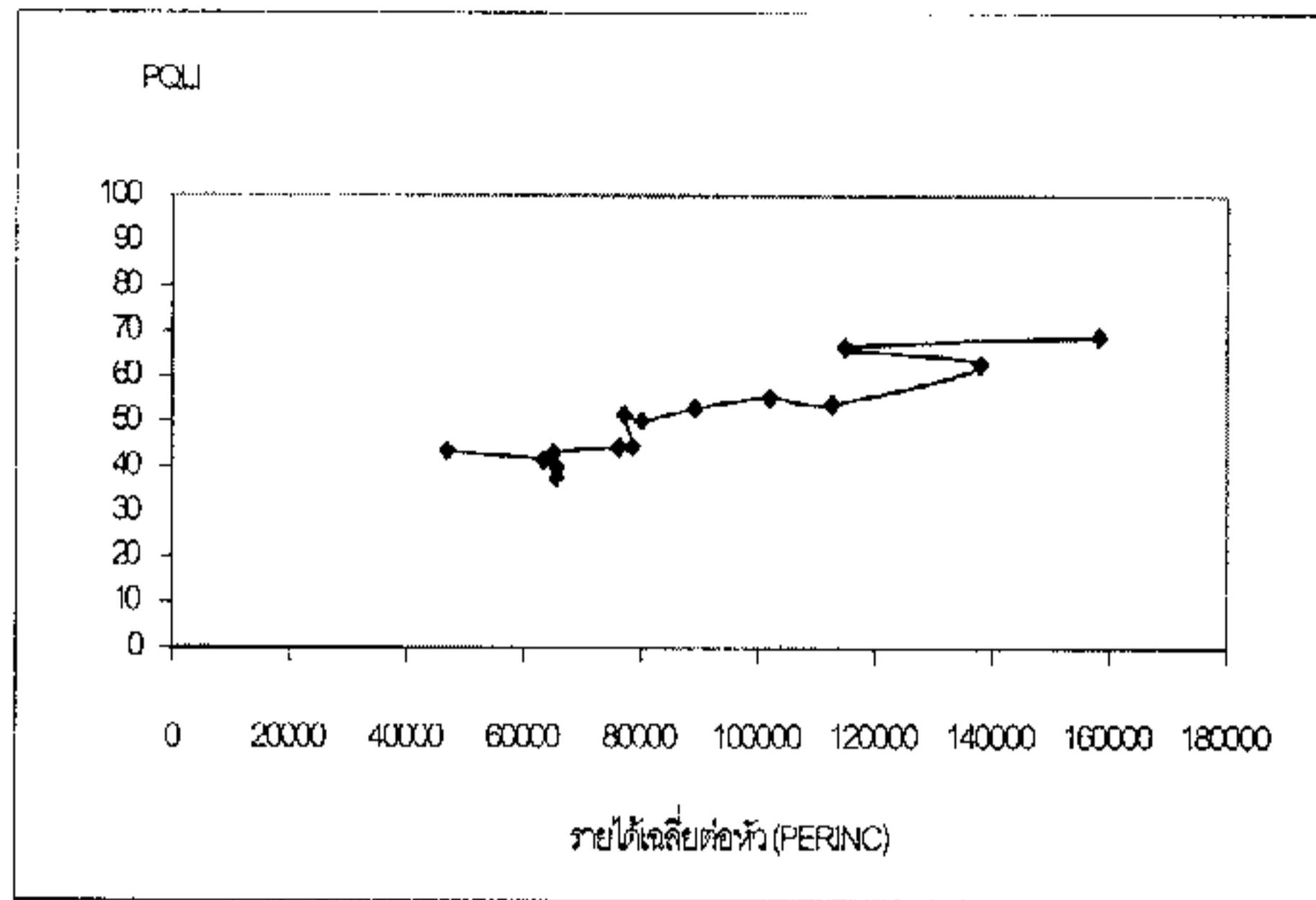
นอกจากนี้ หากพิจารณาให้ POLI ได้รับอิทธิพลจาก PERINC ไม่มากก็น้อย เนื่องจากตัวแปรที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตหลายด้านมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้ อาทิ การมีงานทำ การได้รับการศึกษา หรือแม้แต่ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตั้ง เช่น การก่อคดีอุกหนกร์หรือการติดยาเสพติด อาจมีที่มาจากการขาดด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ

ค่าต่อไปนี้จะส่วนมากสามารถพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตจากการวิเคราะห์ถดถอยอย่างง่ายซึ่งแสดงว่า PERINC สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงใน POLI ได้ถึงร้อยละ 91 (ตารางที่ 4 และภาพที่ 2) แต่ค่าสัมประสิทธิ์ (b) บ่งบอกว่าเมื่อ PERINC เพิ่มขึ้น 1 บาทต่อคนต่อปี จะทำให้ POLI มีค่าสูงขึ้นเพียง 0.00029 หรือกล่าวได้ว่าการที่รายได้โดยเฉลี่ยต่อหัวของประชาชนในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้น 10,000 บาท จะมีส่วนทำให้ระดับคุณภาพชีวิตสูงขึ้นแต่เพียงเล็กน้อย เมื่อวัดจาก POLI จะมีค่าสูงขึ้นเพียง 2.90 เท่านั้น

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยอย่างง่ายของดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ (POLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์ (b)
ค่าคงที่	24.70**
PERINC	0.00029**
R ²	.91

หมายเหตุ : ** p = .00

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้เฉลี่ยต่อหัว (PERINC) กับตัวชี้คุณภาพชีวิตทางการกิน (PQLI) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตทางด้านกินของประชาชนในกรุงเทพมหานครได้พัฒนาขึ้นเช่นเดียวกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากทั้ง PQLI และ PERINC มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นตามเวลา แต่การเพิ่มขึ้นของ PERINC มีได้มีส่วนช่วยให้ PQLI เพิ่มขึ้นมากนัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการดำเนินนโยบายทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือยังมีได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่มุ่งหวังให้กระทบต่อคุณภาพชีวิตอย่างชัดเจน

6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นความพยายามในการกำหนดค่าคุณภาพชีวิต โดยมีความมุ่งหวังให้การกำหนดค่าดังกล่าวถูกใช้เป็นตัวบ่งชี้ (indicator) เพื่อเสริมภารกับตัวชี้วัดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอื่นๆ และท้ายที่สุดอาจมีการพัฒนาจนกระทั่งสามารถกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณของคุณภาพชีวิตเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดเป้าหมายของ政策พัฒนาในระดับต่าง ๆ ต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยดังที่ได้สรุปมาข้างต้นน่ามาสู่ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะบางประการ คือ

1) จากการวิเคราะห์ที่พบว่า คุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษามีความสัมพันธ์ทางลบกับ POLI และคุณภาพชีวิตทางด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีความสัมพันธ์น้อยมากกับ POLI อาจนำไปสู่การพิจารณาว่า กรุงเทพมหานครควรกำหนดงบประมาณในด้านการศึกษาของประชาชนมาก่อนอย่างไรได้ เมื่อพิจารณาความตื้มตัวที่จะเกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากในเขตกรุงเทพมหานครมี หน่วยงานทั้งทางภาครัฐบาลและภาคเอกชนดำเนินการด้านการศึกษาอยู่ปัจจุบัน แนะนำที่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอาจจะเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของภาครัฐ

2) ใน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ควรพิจารณาตัวชี้วัดการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมจากการพิจารณาเฉพาะเพียงรายได้เฉลี่ยต่อหัว เนื่องจาก สภาพทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างการผลิตที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมและสาขาบริการมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครมากขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังเช่น มีการศึกษาที่พบว่าเมื่อจำแนกระดับคุณภาพชีวิตของประเทศไทยในจังหวัดต่าง ๆ พบร่วมกันกลุ่มจังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตในระดับสูงเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างการผลิตพึ่งพิงการผลิตในสาขาเกษตรกรรมน้อยกว่ากลุ่มจังหวัดที่มีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำ (สุมารี, 2538)

3) ควรจะได้มีการพิจารณากำหนดเป้าหมายของการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนร่วมกับเป้าหมายการพัฒนาอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้การพัฒนาในทุก ๆ ด้านเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ทั้งนี้ อาจจะมีการพิจารณาเพิ่มเติมว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานครควรจะเป็นเช่นใดเมื่อพิจารณาโดยรวม ซึ่งสามารถประเมินได้จากการศึกษาวิจัยในระดับชุมชนที่มีอยู่ค่อนข้างกว้าง อาทิ งานศึกษาของ เสาร์นีย์ (2533), อุทุมพร (2538), ศศิธร (2539) และสุจิตรา (2539) เป็นต้น ในขณะที่การพิจารณาในระดับมหาวิทยาลัยค่อนข้างจำกัด โดยอาจพิจารณาจากตัวชี้วัดในระดับมหาวิทยาลัย ดังเช่น ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน หรือการพิจารณาคุณภาพชีวิตในด้านต้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ยกนั้นนำตัวชี้วัดเหล่านี้มากำหนดเป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของตัวนิรุ่ม (composite index) หรือตัวนิรุ่มนิ่ง (complex index) ที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกประเภท (discriminant analysis) หรือการวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis) และนำค่าดัชนีเหล่านี้กำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนาร่วมกับเป้าหมายอื่น ๆ รวมทั้งการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดคุณภาพชีวิต ซึ่งจะเป็นที่มาของการเสนอแนะแนวทาง หรือมาตรการในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป

นอกจากนี้ ในการพิจารณาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ควรจะได้คำนึงด้วยว่าตัวบ่งชี้ที่กำลังพิจารณาเน้นเป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงลักษณะของการเป็นปัจจัยเข้า (input) หรือขบวนการ (process) หรือผลลัพธ์ (outcome) ของพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต (ซึ่งมีได้คำนึงถึงในการวิจัยครั้งนี้) การพิจารณาดังกล่าวจะทำให้สามารถทราบสถานะของคุณภาพชีวิต ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนาได้อย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวโน้มโดยยາ มาตรการและเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กองการศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา. 2532. 10 ปี เครื่องชี้ภาวะสังคมและเครื่องชี้ภาวะสังคมปี 2530.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คณะกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคม. 2539. แผนพัฒนาคนและสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เรณุ สุขารมณ์. 2532. “กำลังแรงงานและการเข้าร่วมแรงงาน”. เศรษฐกิจกำลังคน หน่วยที่ 10 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศศิธร ธรรมรักษ์. 2539. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. เอกสารประกอบการสัมมนางานวิจัยเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรตินีองในโอกาสพระราชพิธีกาญจนภารกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. วันที่ 23 กรกฎาคม 2539.

สมจิตต์ สุพรรณหันน์ และ นิภา มนัญปิจุ. 2525. ประชากรกับคุณภาพชีวิต. ภาควิชาสุขศึกษาคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมศักดิ์ มีทรัพย์หลาภ. 2529. “แรงงานกับการพัฒนาเศรษฐกิจ”. ทฤษฎีและนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ หน่วยที่ 6 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุจิตรา บุณยรัตน์. 2539. คุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร. เอกสารประกอบการสัมมนางานวิจัยเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรตินีองในโอกาสพระราชพิธีกาญจนภารกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 23 กรกฎาคม 2539.

สุปรียา คาดเดชะคุปต์. 2529. เศรษฐศาสตร์การศึกษา. คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สุมาลี สันติพลวุฒิ. 2538. "ความล้มเหลวของคุณภาพชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ : การศึกษาเบื้องต้น". วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2538. เครื่องชี้ภาวะสังคม 2535.
- เสาวนีย์ ตนะดุลย์. 2533. คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทุมพร จำรมาน. 2538. รายงานวิจัยคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Adelman, I. and Cynthia Taft Morris. 1967. **Society, Politics, and Economic Development**. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Goulet, D. 1971. **The Cruel Choice: A New Concept in the Theory of Development**. New York : Atheneum.
- Morris, D. Morris. 1979. **Measuring the Condition of the World's Poor: The Physical Quality of Life Index**. London: Frank Cass.
- Todaro, M. 1989. **Economic Development in the Third World**. 4th ed., New York: Longman.
- UNESCO. 1993. **Quality of Life Improvement Programmes**. Bangkok: UNESCO Regional Office.
- United Nations. 1993. **Compendium of Social Development Indicators in the ESCAP Region: Quality of Life in the ESCAP Region**.
- UNRISD. 1970. **Content and Measurements of Socioeconomic Development**. Geneva: United Nations Research Institute on Social Development.